

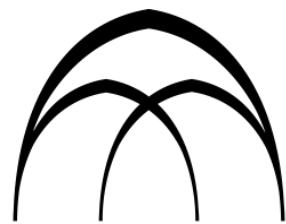

Tudományos Műhelyek

Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.

Absztraktfüzet

2025. március 24–25.

KUNY
DOMOKOS
MÚZEUM · TATA

1. nap

Március 24.
9.00 – 17.00

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 24.

Dr. Bartus Dávid (*ELTE BTK*) – **Dr. Szabó Melinda** (*ELTE BTK*) –
Számadó Emese (*Komáromi Klapka György Múzeum*)

Medencék, ívek, elméletek – A brigetiói thermae legionis
feltárásának eredményei 2023–2024-ben

A brigetiói legiotábor fürdőjének 2021-ben megkezdett ásatása minden évben folytatódik, újabb eredményeket és ismereteket szolgáltatva a fürdőről. Bár már 2400 négyzetméternyi felület ismert a fürdőből, sok megválaszolatlan kérdés van még a több 6000 négyzetméteres épületkomplexumot illetően. Az előadásban a 2023–2024-es ásatási szezonok eredményeit ismertetjük, amelyek során a fürdő fűtésrendszeréről, építési periódusairól, kiterjedéséről nyertünk új információkat.

Borhy-Burucs Julianna (*ELTE BTK*)

Bronzszobor töredéke Brigetióból

Pannonia császárkori szoborállítási gyakorlata a ránk maradt feliratos és szobrászati emlékanyag alapján nem csak a Római Birodalom központi területeinek általános mintázatától tért el, hanem a provinciák egy részéhez képest is részben eltérő összképre enged következtetni. Az előadás tárgyát a jelenség háttérében meghúzódó lehetséges okok helyett azonban egy bronz szobortöredék elemzése képezi, amely további bizonyítékként szolgálhat a tiszteletből állított körplasztikai bronz portrészobrok feltételezhető dominanciájához a tartományban, szemben a márványszobrokkal.

A hajtöredék 2006-ban a Bodor-gyűjtemény részeként került a komáromi Klapka György Múzeumba, Dr. Bodor Imréné adományára révén. Mivel az egykori tulajdonosok gyűjtőkörként a római kori Szőny területére koncentráltak, a töredék Brigetio reprezentatív szoborállításának rekonstrukciójához kínál újabb adatokat.

Dr. Lang Tünde (*Brigetio Öröksége Látogatóközpont*)

Római villagazdaságok fürdői Északkelet-Pannoniában

Az előadásomban 5 római villagazdaság fürdőjét fogom bemutatni Északkelet-Pannoniából, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Pest vármegyékből, nem számítva az Aquincum környéki és a Fertő-tó környéki villafürdőket és a légi régészeti kutatással azonosított épületeket. Kutatásom a római villagazdaságok fürdőit vizsgálja a Közép-Duna-vidéki tartományokban, melyből egy kis területet emelek ki. A Római Birodalom területén a városokban közfürdők, a katonai táborok területén katonai fürdők és a vidéki villagazdaságok területén magánfürdők szolgálták a tisztálkodást és a felfrissülést. Kutatásom középpontjában a villafürdők teljes körű tipológia és kronológia feldolgozása áll. A villafürdőket a következő típusokba lehet besorolni: soros, tömbös, gyűrűs típus. A kutatás a Kr.u. 1. századtól a Kr.u. 4. századig vizsgálja a villafürdőket. Az Északkelet-pannoniai villafürdők közül bemutatásra kerülnek Győr-Moson-Sopron vármegyéből a mosonszentpéteri (jánossomorjai) villafürdő, Komárom-Esztergom vármegyéből a dorogi és a tokodi villafürdők, Pest vármegyéből a pomázi és a szentendrei villafürdők.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 24.

Dr. Gátfalvi-Delbó Gabriella (*Komáromi Klapka György Múzeum*)

Az import kerámiák hatása a pannoniai fazekasiparra

Az előadásban az import kerámiák pannoniai fazekasiparra gyakorolt hatását fogom vizsgálni a brigetiói leletanyag tükrében. A legszebb darabok kétségtelenül a reliefes terra sigillata utánzatok, de ezeken kívül számos kerámiaedény követ import formát, vagy hordoz a felületén az import edények díszítését utánzó motívumokat.

Jámbor Keve (*MNMKK – Nemzeti Régészeti Intézet*) – **T. Kocsis Anita**
(*MNMKK Balassa Bálint Múzeuma*)

Beszámoló Leányvár–Kolostorhegyen végzett feltárásról

Leányvár-Kolostorhegyen 2024 telén tervásatást végzett az MNM Balassa Bálint Múzeuma. A feltárást megelőző terepbejárások és geofizikai felmérések egy építmény alaprajzát és a terület 13–14. századi használatára utaltak. A feltárás célja az épület funkciójának és történeti szerepének meghatározása volt. A helyszínen előkerült leletek – többek között kerámia töredékek és építőanyagok – egy komplex történeti kontextust tártak elénk. Az építmény több kérdést is felvet a lelőhely egyházi és magánbirtoklásával kapcsolatban. A történeti források és a régészeti adatok alapján a lelőhely egyaránt lehetett védelmi és egyházi jelentőségű. Az ásatás eredményeiről, továbbá a lelőhely és környezetének régészeti és történeti elemzéséről az előadásban számolunk be részletesebben.

Papp Attila (*MNMKK – Nemzeti Régészeti Intézet*)

Temetők az űrből – Soros temetkezések felderítése légirégészeti és műholdas módszerekkel

A topográfiai munkák egyik most elterjedő módszere a légirégészeti és műholdas észlelhetőség aktív felhasználása. Az így azonosítható jelenségek egyike a soros temető, ami az eddigi terepi tapasztalatok alapján felszíni leletanyaggal nem azonosítható, más módon nem fellelhető. Az előadás a Komárom-Esztergom vármegye területén azonosított helyszíneket mutatja be és a hitelesítésükre elindult projektről ad számot.

Győri-Pórszász Anna (*Kuny Domokos Múzeum*) – **Merkl Máté Róbert** (*Kuny Domokos Múzeum*)

Császár–Kisszilvási-erdő avar kori temetőrészlet környezet rekonstrukciója és a lelőhely által felvetett topográfiai kérdések

Császár–Kisszilvási-erdő lelőhelyet először 1954-ben, majd 1955-ben ásták meg. Az építkezések során csupán azokat a sírokat tudták megmenteni, amelyek közvetlenül az alapásás során sérültek volna.

A lelőhely azonosítása során több topográfiához kapcsolódó kérdés merült fel: mint a lelőhely nevében szereplő Császár település tényleges érintettsége. A Bokod, Császár, Szákszend települések határában található temetőrészletet eddig természet- és tájfldrajzi jellemzők alapján nem vizsgálták, valamint tényleges régészeti kiértékelése nem történt meg. Az előadás során bemutatjuk a vármegye területén feltárt késő avar kori temetőanyagot, amelyben kifejezetten a földrajzi és topográfiai kérdéseket is érintünk.

Giber Mihály (*Kuny Domokos Múzeum*) – **Holy Fanni** (*Kuny Domokos Múzeum*)

Népvándorlás kori és Árpád-kori leletek Környe külterületén

2022 augusztusa és 2023 novembere között Tatabánya és Oroszlány között új vízvezetékét építettek ki. Ehhez kapcsolódóan régészeti megfigyelést láttunk el, azonban Környe belterületétől délre, a Vértessomlói-vízfolyás nevű patak két oldalán, a nyomvonalon belül 2022-ben feltárássra is sor került. A patak északkeleti oldalán lévő terület előzetesen is régészeti lelőhelyként (Környe-Halastó II.) volt nyilvántartva, mint Árpád-kori település.

Kiderült, hogy a település a patak délnyugati oldalára is kiterjedt. Az ásatás során házak, gödrök, tűzhelyek, illetve ezek részletei kerültek elő, valamint érdekesnek bizonyult a leletanyag is. Számottevő vas, és kerámiaolvadékot találtunk, amik alapján műhelyt feltételezhetünk ezen a területen. Ugyanerre utalnak a 7. objektumból, illetve a szórvány leletanyagból származó fúvókatöredékek. Szintén a 7. objektumból előkerült egy csontfésű töredéke is. A fő keltezéértékű leletek az 1., 5. és 7. objektum kerámiai: bordásnyakú fazéktöredék, bográcstöredék és a barna-szürke foltosra kiégett bonyolult mintázatú edények, melyek alapján a 8. század végétől a 11. századig keltezhető a feltárt lelőhely.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 24.

Holy Fanni (*Kuny Domokos Múzeum*) – **Győri-Pórszász Anna** (*Kuny Domokos Múzeum*) – **Merkl Máté Róbert** (*Kuny Domokos Múzeum*)

Az Árpád-kori vaskohászathoz – Réde–Bika-rét lelőhely feltárása

Réde település Komárom-Esztergom vármegye délnyugati határán helyezkedik el, a kispéri járásban. 2024 áprilisában az egyik régészeti megfigyelés során itt kerültek napvilágra régészeti objektumok. Az ásatás szűk helyen folyt: egy mindössze 3x3 méteres területen. Összesen 6 objektumot bontottunk ki és dokumentáltunk le 2 nap alatt, amelyek egymásba ástott, egykorú, egyrétegű betöltésű gödrök, árkok. Az objektumok együtt egy nagy rendszert alkotnak: egy vaskohót. Az objektum betöltése erősen átégett, faszenes. Többségében nagy mennyiségű vasolvadékot, átégett csontokat találtunk benne. Csekély fogaskerékmintás, durva soványítású kerámiaanyaga alapján az objektumok kora az Árpád-kori időszakra keltezhető. Mindez a már ismert Réde–Bika-rét lelőhelyhez tartozhat. A Bika-rét egy terepbejárás során azonosított Árpád-kori lelőhely a Cuhai-Bakony-ér nyugati oldalán.

Dr. Rácz Miklós (*régész-építész*)

A majki volt kamalduli remeteség felújítási munkái során végzett kutatások eredményei, 2018–2020

A majki volt kamalduli remeteség, később Esterházy-kastély épületegyüttesében 2018–2020-ban az egykori remeteházak és kertjeik, a díszudvarok, a teraszos kertek, Grottakápolna felújítására, látogatóközpont kialakítására, a templomrom állagmegóvására került sor a Nemzeti Kastély- és Várprogram keretében. A felújításhoz kapcsolódóan a beavatkozások, falbontások, vakolatleverések és szintsüllyesztések kapcsán láthatóvá vált építéstörténeti részletek, jelenségek megfigyelésére és dokumentálására, másrészt az érintett helyeken célzott feltárásokra nyílt lehetőség. A kivitelezés elején, azt részben megelőzve az érintett épületeken kis mértékű célzott, tervszerű falkutatásra, valamint a Grottakápolna a támfalszakaszok felmérésére is sor került.

A feltárások eredményei számos kisebb-nagyobb részlettel egészítik ki az épületegyüttesre és kertjeire vonatkozó eddigi ismereteinket, és számottevő leletanyag is előkerült.

Sárossy Péter (*Építési és Közlekedési Minisztérium*)

Franz Xaver Seegen szobrászati munkái a majki templomban,
különös tekintettel a szentély szerzetesi stallumaira

A majki kamalduli remeteség Nepomuki Szent János tiszteletére szentelt templomának építése és berendezése 1753 és 1770 között valósult meg. A templom kő- és faszobrászati munkáin több neves mester dolgozott. Néhány, az 1782. évi felozlatást követően szétszóródott berendezési darab ma is azonosítható. Külön figyelmet érdemelnek közülük az egykori szentély stallumai. A padsorok szerzetesi üléseinek hátfalára Franz Xaver Seegen (1727–1780) bécsi szobrász az 1760-as években Szent Romuald életének jeleneteit faragta meg. A majki stallumok együttese a magyarországi barokk bútorművesség jeles alkotása. A berendezést 1785-ben a komáromi görög keleti egyházközség vásárolta meg, ma is a révkomáromi (Komárno, Szlovákia) ortodox templomban található. Az előadás a majki stallumok készítésének forrásokban is tükröződő adatait, valamint Seegen domborműveinek kompozícióit mutatja be, azok képi előzményeinek vizsgálatával és kitekintéssel a bécsi szobrász más munkáira is.

Dr. Papp Kinga Enikő (*Tatabányai Múzeum*)

A fa hőkezeléssel történő öregítése – egy új tartósabb technika a hiányos intarziák restaurálásához (A Majk Kamalduli Remeteség 2 db barokk oltárának restaurálási megoldása)

A fa hőkezeléssel történő öregítését két Majki Kamalduli Remeteség oltáránál a furnérhiányok kiegészítésénél használtam. A Nepomuki Szent János oltár és a Szent Lajos oltár faműtárgyainak restaurálását, helyreállítását a védett műemlék épületegyüttes örökségvédelmi felújítása kapcsán készítettem el.

2014–20-ban történő műemlékegyüttes restaurálása során az időközben méltatlan körülmények hatására rovar és gombafertőzött tárgyak restaurálásra és visszahelyezésre kerültek.

Restaurálásuk kapcsán számos etikai és technikai kérdés merült fel.

Az oltár-együttesek 2 db-os alsórészből (menza), 1 db emelvény részből, 1 db felsőrészből, 1 db oromzataból áll. A szerkezeti elemek technikai megoldása is érdekes, mert az íves elemeknél apró fenyőfa darabokból építették össze, majd erre a felületre kerültek a mives intarziák. Változatosan használták az intarzia készítés minden fajtáját (marketéria, inkusztráció) és a nemes alapanyagokat is (csont, réz, ón gyöngyház, teknőchéj, egzotikus fák stb.) vékonyabb és vastagabb furnérokat alkalmaztak az egyes felületeken. Az oltárt gazdagon díszítették változatos párkánylécetekkel, aranyozással is. A restaurálás során a fő dilemmát a látszó fa, furnér hiányok kiegészítése adta. A frissfával történő kiegészítés során a régi érett fafelület és az új fa élesen elválik egymástól. A bevált gyakorlat, hogy a kiegészített fafelületeket pácolással vagy retusálással hozzuk a kívánt színre. Tapasztalatom, hogy ez nem tartós megoldás, mert a bevitt egzakt anyagok idővel „eltűnnek” vagy átalakulva sötét foltokat mutatnak.

Az én megoldásom a pótlásként használt fa öregítése volt, a kívánt szint hőkezeléssel értem el.

Az évszázadok óta liturgikus tárgyként szolgáló bútorok így méltó körülmények közé kerülhettek.

Bakonyi Tímea (*festő-restaurátor*)

Tata-Tóvárosi céhzászlók festett jeleneteinek digitális rekonstrukciója

A Tata-Tóvárosi csizmadia és szűcs céh 1827-ben és 1831-ben készült liturgikus zászlói mindkét oldalukon festett jelenetekkel és aranyozással díszítettek. Az ábrázolások annak ellenére erőteljesen hiányosak, hogy korábban már restaurálták, konzerválták a műtárgyakat. A zászlók képeinek teljes rekonstruálására nem kerülhet sor, hiszen a legújabb restaurátori etika elveivel szöges ellentétben áll, hogy ilyen mértékben töredékes festményeket kiegészítsenek. A műtárgyak ilyen formában már nem az eredeti alkotó, hanem inkább a restaurátor keze nyomát viselnék. Ám a digitális technológia segítségével a kutatók és a múzeumlátogatók számára is egyértelművé tehető, milyen jeleneteket mutatnak be a festmények, anélkül, hogy a valóságban „meghamisítanánk” a műtárgyakat.

Az előadás bemutatja a zászlóképek digitális rekonstrukciójának folyamatát és az ahhoz használt informatikai eszközöket és szoftvereket. Bepillantást enged a mintaképül szolgált analógiákba, ismertette korabeli céhzászlókat, festményeket és azonos témájú metszeteket. Részletezi a rekonstrukciós munka lépéseit, kihívásait, valamint megismerteti a legújabb technikai lehetőségeket, – köztük a mesterséges intelligenciát –, melyek segítségével hívhatóak egy-egy rekonstrukció megrajzolásához.

Giber Mihály (*Kuny Domokos Múzeum*)

Falkutatások a tatai várban egykor és napjainkban

Kevésbé ismert, hogy a tatai vár 1965–1972 közötti, B. Szatmári Sarolta által vezetett feltárásának idején a vár főépületében az ásatásvezető régész irányításával falkutatásokra (sőt, épületen belüli ásatásokra) is sor került. Ennek háttérben az állt, hogy az épületet az Országos Műemléki Felügyelőség irányításával teljes körűen felújították, összefüggésben a feltárásokon előkerült falak romkertszerű bemutatásával és általában a tatai vár helyreállítási koncepciójával. Az akkori falkutatás – a kivitelezési munkával ellentétben – nem terjedt ki az épület egészére, de számos középkori részlet, így különösen ajtó- és ablaknyílások, ekkoriban kerültek elő és ezt követően lettek bemutatva, egyes esetekben újonnan használatba véve. 2025 elején egy kisebb kiterjedésű beruházáshoz kapcsolódóan lehetőség nyílt a főépület két helyiségében szondázó falkutatásokat végezni, illetve kivitelezés közbeni kutatói felügyeletet ellátni (ilyen feladatok ellátására az elmúlt évtizedekben nem volt lehetőség). Az ezek során tett építéstörténeti megfigyelések részben pontosítják a korábbi periodizációs elképzeléseket, nagy általánosságban pedig kiegészítik a főépület építéstörténetéről eddig ismert adatokat.

Dr. Rigó Balázs (*NKE Nemeskürthy István Tanárképző Kar*)

Félkészülés Tatán – A magyar olimpiai csapat felkészülése a helsinki olimpiára 1952-ben a Tatai Edzőtáborban

Előadásomban egyfelől azt kívánom bemutatni, milyen körülmények várták 1952 tavaszán-nyarán a magyar olimpiai csapat tagjait a Tatai Edzőtáborban. Az edzőtábori állapotokról szóló korabeli nyilvános híradásokkal és az eddig ezek alapján a közgondolkodásban rögzült képpel ellentétben a valóság az, hogy hiába telt el közel négy év a megelőző, londoni olimpia óta, amikor első ízben készültek fel Tatán a magyar sportolók, az infrastrukturális feltételek lényegében alig változtak. A szálláshelyek mellett gyakran a sportszakmai munkához, az edzésekhez szükséges alapvető feltételek is hiányoztak, a rohammunkában elkészült pályák és egyéb építmények pedig több ízben is sérülésveszélyesnek bizonyultak. Az előadás a tárgyi feltételek mellett a sportolók szakmai és politikai felkészítésére is kitér, amelyekre jelentős mértékben rányomta a bélyegét a szovjet mintákhoz való igazodás szándéka, valamint a hidegháború által meghatározott feszült nemzetközi kapcsolatok. Az előadás alapjául a Magyar Dolgozók Pártja és az Országos Testnevelési és Sport Bizottság levéltári dokumentumai, a korabeli sajtó híradásai, valamint sportvezetők, sportolók visszaemlékezései szolgálnak.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 24.

Tóth Lajos (*Doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola*)

„*Mindig a holnapot figyeltük...*” – A kocsi Aranykalász
Termelőszövetkezet az 1980-as években

Az 1980-as évek közepére az országban bekövetkezett válság jelei a rendszer sikerágazatában is jelentkeztek, vagyis az agrárszektorban is éreztették hatásukat. A mezőgazdasági szervezetek az évtized elejétől fokozatosan csökkentették beruházásaikat, számos szövetkezet kényszerült leépítésekre, hogy fenntarthassa működését, de voltak olyan szövetkezetek is, amelyek ezen időszak alatt is sikeres gazdasági működést tudtak maguk mögött. Előadásom ebbe a folyamatba kíván betekintést nyújtani a kocsi Aranykalász Termelőszövetkezet példáján keresztül, a termelőszövetkezeti iratok, a sajtó, illetve az oral history segítségével.

Stegmayer Máté (*Kuny Domokos Múzeum*)

„Jogviszony rendezés után eladása indokolt” – Tata vízimalmainak
tulajdonváltásai 1945 és 1952 között

A tatai vízimalmok a 18. századtól az Esterházy-uradalom birtokában voltak, azokat többnyire bérlők működtették, és a második világháborúig a hitbizományi vagyomból csupán három malomépület került magántulajdonba. A földbirtokreform végrehajtásával párhuzamosan készítette el az Esterházy-uradalom vagyongazdálkodója az *„Eladásra javaslatba hozható malmok összeírása”* című jegyzéket, aminek következtében, a változó jogi környezet és racionális gazdasági viszonyoknak megfelelően, elkezdődött a vízimalmok kiárusítása. Az új malomtulajdonosoknak ez a rövid időszak kedvező reményeket hozott, mely együtt járt az uradalomtól való függés megszűnésével és a saját egzisztenciák megteremtésével.

1949-ben az új államhatalom egyetlen rendelettel megszüntette a hitbizományi uradalmakat: a tatai Réti-, és a Cifra-malom így került egyik napról a másikra állami tulajdonba. Az új malomtulajdonosok csupán egy-két évig tudhatták sajátjuknak frissen megvásárolt malmaikat. Az államosítás folyamata ugyanis nem kímélte a magántulajdonba került ipari létesítményeket sem. 1952-ben az őrlés állami monopóliummá vált, a kenyérgabona feldolgozása innentől csak az állami tulajdonban álló malomüzemekben történhetett.

Előadásunkban ezen rövid, de annál több változást jelentő időszak tulajdonjogi változásait kíséreljük nyomon egy, a településünkön egykor előforduló jellegzetes iparág, a malomipar érintésével.

2. nap

Március 25.
9.00 – 16.00

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 25.

Dr. Dávidházi Péter (*HUN-REN BTK Irodalomtudományi Intézet*)

Husztól Komáromig hatóan?
Intelmi "beszédaktusok" Kölcsey műveiben

Mit tudhatunk meg Kölcsey Ferenc különböző műfajú alkotásairól, a *Husztól* a *Parainesis*ig, ha bennük az intelmeket J. L. Austin (1911–1960) segítségével vizsgáljuk? Mindazt, amit a korán elhunyt nyelvfilozófus az ún. „beszédaktusok” működéséről fölfedezett, irodalmi példákon már nem tanulmányozhatta a rá jellemző tüzetességgel; csupán annyit mondott, hogy ezek versben, színpadon vagy idézetként csak élőködnek a szokásos nyelvhasználaton, s nem vehetők olyan komolyan, mint az életben. Vajon a Kölcsey műveiben előforduló intelmek mennyire igazolják vagy cáfolják ezt, s mit árulnak el az irodalmi beszédaktusok természetéről? Témánk eközben a konferencia megyéjébe visz: az 1837-ben megjelent *Parainesis* hazafias erkölcsi intelmei a még gyermek Kölcsey Kálmánhoz szóltak (Cseke, 1825. III. 25. – Komárom, 1849. IV. 10.), aki komolyan vehette őket: 1841-től 1843-ig Pesten jogot végez, 1848-ban a márciusi ifjakhoz csatlakozik, nyáron már nemzetőr hadnagy, részt vesz a délvidéki harcokban, őszől honvéd hadnagy a komáromi várban, s ott hal meg 1849 tavaszán.

Dr. Simonik Péter (*Széchenyi István Egyetem*)

„Kegyeskedjenek szíves emlékezetükben benniünket megtartani?”.

Dr. Goldberger Izidor (1876–1944) tatai rabbi sátoraljaújhelyi
pályakezdése

A kortársak által gyakran csak tudós rabbiként emlegetett Dr. Goldberger Izidor halálának elmúlt, és születésének közelgő évfordulója jó alkalmat teremt arra, hogy életéről és munkásságáról megemlékezzünk. A lexikonok szócikkei elsősorban tatai kötődését hangsúlyozzák, holott pályájának első kilenc évét a zempléni megyeszékhelyen, Sátoraljaújhelyen töltötte egy olyan időszakban, amely éppen egybeesett a hazai zsidóság útkeresésével és asszimilációs törekvéseinek felerősödésével. Az előadás elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy az előbb említett folyamatok miként hatottak egy Esztergom vármegyei ortodox közösségben született, majd választott hivatását az újhelyi status quo ante irányzathoz tartozó hitközségben elkezdő, és pályafutásának utolsó harminckét esztendejét a tatai neológ hitsorsosai körében folytató rabbi életére.

Szűcs József (*Kuny Domokos Múzeum*)

„...szóval és tettel, nyilvánosan és hangosan...”
A keresztény antiszemitizmus egy példája

Tata és Tóváros nem tartozik azon települések közé, ahol a második világháborút megelőző időszakig szélsőségesebb antiszemita megnyilvánulásokra került volna sor. Az 1848/49-es forradalom időszakára jellemző zsidóellenes zavargások elkerülték a környéket, s bár az 1880-as évek elején lezajlott tiszaezlári vérvád per nem volt visszhangtalan, itt is csak egyetlen esetről tudunk.

A 20. század elejéről már hozhatunk néhány példát, s bár azt mondhatnánk ezekre, jelentéktelenek, semmivel sem tűnnek ki az országos átlagból, sőt... mégis szót kell ejtenünk róluk, mert itt történtek, s ha nem is leltek megfelelő táptalajra, egy köztisztületben álló személy nevéhez köthetők, akinek emlékét, érdemeit nem megcsúfolni vagy meggyalázni akarjuk, csupán a korszellemet kívánjuk példáján keresztül illusztrálni.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 25.

Pokornyai Gábor (*Komáromi Klapka György Múzeum*)

Kikkel találkozhatunk a komáromi temetőkben?

Előadásomban olyan ismert vagy kevésbé ismert komáromi személyek sírjain keresztül szeretném történetüket bemutatni, akik a közönség érdeklődésére is számot tarthatnak. Zetényi Csukás István alpolgármester, Dr. Toóth Zsigmond polgármester, Pongrácz Miklós, a selyemgyár igazgatója, Dr. Jakuss Benő MÁV tanácsos, Fadgyas Aladár lelkész, Surányi Ferenc plébános, Asztalos Béla alispán, Keresztes Gyula százados, Nagy Márton festőművész, Fiedler János, a Lengyár létrehozója, Sulacsik László főjegyző, valamint Sulacsik Lajos főszámvevőségi tanácsos mind olyan személyek voltak, akik valamilyen úton módon nyomot hagytak Komárom történelmében. Így ezen előadás nekik is állít emléket.

Kőszegi Gábor (*Néprajzi Múzeum*) – **Móser Tamás** (*Néprajzi Múzeum*)

Adalékok, újabb szempontok a buherálás
táji-néprajzi tagolódásához

A buherálás egy olyan tárgyalkotási forma, amelyet alapvetően az elkészített tárgy funkciója, a készítési mód, illetve a felhasznált alapanyag esetlegessége határoz meg. Általában jellemző a 20. század második felére, ugyanakkor kevésbé mutat táji különbségeket, ha összevetjük a néprajz klasszikus tárgyszemléletével. A buherált tárgy sokszínűségében is univerzális, nem táji-kisközösségi alakító erők határozzák meg, hanem az az egyszerű tény, hogy éppen milyen alapanyaghoz, alkatrészhez lehet egy adott helyen hozzáférni.

Ilyenformán a második gazdaság rövid ellátási láncai a helyi gyárak, téészek, üzemek, ezek kínálata hat egy-egy terület buherakultúrájára. A tatai medence sajátos ipari környezete melegágya volt a tevékenységnek. A téészek, a közeli bánya, az erőmű, az alumíniumkohó, a vasút mind-mind olyan alapanyagot és szaktudást hoztak a vidéken élők életébe, amellyel aktívan alakították a környezetüket.

Lengyel-Farkas Lilla (*Doktorandusz, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola*)

Privát művészeti kollektciók dokumentálása gyűjteménykezelő szoftverekkel

A művészeti világ köz- és magánintézményei egyaránt értékmezőző funkciót látnak el: összegyűjtik és rendszerezik a műalkotásokat, hozzáférhetővé teszik azokat az érdeklődők számára, emellett edukációs célból megosztják az alkotókról és a műtárgyakról szerzett információkat a közönséggel, valamint a jövő generációi felé pedig konzerválják a műveket. A művészeti múzeumok által a gyűjtemények kezelésére gondosan kidolgozott mechanizmusokat idővel átvették és saját képükre formálták a műkereskedelem szereplői – a kereskedelmi galériák, a művészek, a műgyűjtők – is. A nemzetközi adatszabványok, mint a CDWA vagy az Object ID referenciapontként szolgálnak a gyűjteménykezelő szoftverek megalkotóinak. Bár napjainkban egyre több privát gyűjtő alkalmaz valamilyen szoftvert kollektciójának strukturálására, illetve a jövőbeni értéktartás és értéknövelés céljából, hazánkban még mindig kevesen élnek a digitális eszközök nyújtotta lehetőségekkel.

Illés Ágnes (*Kuny Domokos Múzeum*)

Helyzetkép egy kutatás állapotáról – A Felvidékről Komárom
megyébe telepített magyarság kutatásának
megközelítési lehetőségei

Az 1946. február 27-én aláírt csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezmény lehetővé tette a csehszlovák kormány számára, hogy a felvidéki magyarokat áttelepítse Magyarországra. Az egyezmény célja az volt, hogy amennyi magyarországi szlovák önként jelentkezik a Csehszlovákiába való áttelepülésre, ugyanannyi magyar települhet át Magyarországra. A megállapodás azonos feltételek mellett, s mindkét fél számára önkéntességen alapuló áttelepülési lehetőséget tett volna lehetővé, ez azonban nem valósult meg. Míg a magyarországi szlovákok valóban önkéntes alapon dönthettek a költözésről, addig a szlovákiai magyarok kényszerhelyzetben voltak, kijelölték őket az áttelepülésre.

A mai Komárom-Esztergom vármegye több településére is érkeztek felvidéki családok, akik szinte minden ingóságukkal együtt lépték át az országhatárt. Előadásomban egy múzeumunkba került, olyan tárgyegyüttes mentén közelítem meg a kitelepítés témakörét, mely egy család, nem teljes háztartásának, de több ingót is tartalmazó tárgyegyüttesét öleli fel.

Szegedi Fanni (*Kuny Domokos Múzeum*)

Múzeumandragógiai lehetőségek a tatai Kuny Domokos Múzeumban

Intézményünk nagyjából két éve szembesült azzal a kihívással, hogy felnőtt csoportok körében is egyre nagyobb igény mutatkozik múzeumi foglalkozásokra. A kihívásra az intézmény múzeumpedagógiai munkacsoportjának kell felelnie azzal, hogy már meglévő múzeumpedagógiai foglalkozásokat felnőttek számára is érdekes, tanulságos andragógiai foglalkozássá adaptál, illetve azzal, hogy bővíti múzeumandragógiai kínálatát.

Saját példánkon is látjuk, hogy vármegyei, városi szinten erőteljesen visszaesett a múzeumlátogatók száma. A felnőtt korosztályok inkább egyénileg látogatnak el a múzeumba, a felnőtt közösségek, csoportok, szervezetek, megjelenése, részvétele sem túl gyakori. Múzeumi csoportunk egyik fő feladata, hogy a gyermekek fogadása mellett a felnőttek számára is lehetővé tegye a játszva tanulás élményét múzeumandragógiai órák keretén belül.

Ábrahám Zsolt Tamás (*Komáromi Klapka György Múzeum*)

Laktanya körkép 1941 – Komáromi alakulatok
a hadba lépést megelőzően

„Komárom katonaváros” – A jelző használata a két világháború közötti időszakra is jogosan alkalmazható. 1921-től folyamatosan állomásoztak a városban gyalogos, tüzér, lovas és egyéb csapattestek. 1927-től, a Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottság távozásával rejtve elindulhatott a hadsereg fejlesztése, elsődlegesen a létszám növelése. Ennek következtében az 1930-as évek elején nagyobb csapatmozgások történtek az országban, amely Komáromot is érintette. Az 1938-as győri program meghirdetése után már nyíltan is elindulhatott a fegyverkezési verseny, melynek következtében megalkották a „Huba-hadrendet”. A folyamatos hadrendi átalakításoknak köszönhetően Komáromban számos új alakulat állomásozott a régi alegységek mellett. Az új hadrend bevezetése és Magyarország hadba lépése közötti időszak alakulatai és állomáshelyei kerülnek bemutatásra.

ifj. Gyüszi László *(ny. könyvtáros, helytörténész)*

Egy város, két orvos Tatán a XIX. század közepén

Az előadásomban két olyan személyről szeretnék megemlékezni, akik kötődnek városunkhoz, Tatához, illetve Tóvároshoz. Mindketten szerepet játszottak az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc eseményeiben, majd pedig orvosként is jelentős munkásságuk volt.

Az egyik, aki talán ismertebb, Hamary Dániel. Ő a nemzetőrség szervezésében játszott jelentős szerepet, majd Komárom várában állt be a honvédseregbe. A szabadságharc bukása után csak később folytathatta orvosi tanulmányait. 1854. évi doktorrá avatása után visszajött Tatára és mint magánorvos tevékenykedett, majd az ispotálynak mondható kórház vezetőjévé nevezték ki. A Gyógyászati hetilapban rendszeresen jelentek meg írásai. 1868 után saját kérésre honvédorvosként vették állományba. Sopron, Székesfehérvár, Budapest volt szolgálati helye. Ez utóbbi helyen már főorvos-rangban. 1889-ben kapta meg a nemesi rangot. 1892-ben hunyt el.

Menner Adolf, orvosdoktor, megyei főorvos Tatán született 1824-ben. Menner Bernát, az Esterházyak karnagya volt édesapja. Középiskoláit Tatán és Győrben végezte. Orvosi tanulmányait a pesti és a bécsi egyetemeken végezte. A magyar szabadságharc kitörése csakhamar visszahívta hazájába és beállt Görgei hadseregébe, orvosi szolgálataival nagy érdemeket vívott ki magának. 1851-ben szerzett orvosi oklevelet. Pesten, majd vidéken, később Miskolcon telepedett le. 1890-ben Borsod vármegye tiszti főorvosává nevezték ki. Miskolcon halt meg 1901. június 1-én.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 25.

Dr. Rabár Ferenc (*Kuny Domokos Múzeum*)

A tatai piarista gimnázium cserkészcsapata

Az előadás levéltári források alapján bemutatja a piarista cserkészcsapat megalakulását és fejlődését a két világháború között, illetve a II. világháború idején. Kitér a cserkészcsapat évközi tevékenységére, a cserkészotthon létrehozására, az elméleti és gyakorlati képzésekre. Feltárja és konkrét példákon keresztül mutatja be a cserkészek által szervezett ünnepeket, a cserkészek szociális tevékenységét, részvételüket a tágabb közösségek életében. Jellemnevelő hatását az 1941-es nagytábor részletes ismertetésén keresztül érzékelteti. Kitér arra is, hogy a világháború eseményei hogyan hatottak a csapat életére. A légi bombázások idején szervezett és megtartott kerékpártúra részletes ismertetésén keresztül betekintést nyújt a korabeli Magyarország életébe.

Dr. Schmidtmayer Richárd (*Kuny Domokos Múzeum*)

Az Esterházy család telepítési gyakorlata
Tata 18. századi német benépesítése tükrében

A Kuny Domokos Múzeum gyűjteményében fellelhető egy csonka, kissé sérült térképrészlet, ami Tata jól ismert településrészét, a „Neustift”-et (ma Dózsa György utca), és annak rendezését, kialakítását ábrázolja. A térkép értelmezésére korábban nem került hangsúly. Ez a térkép – tulajdonképpen telekkiosztást jelölő rajz – adott alkalmat arra, hogy a rendelkezésre álló elsődleges források (Tata német betelepítésének egy 1755-ös és 1756-os szerződése, valamint Balogh Ferenc uradalmi jószágkormányzó vonatkozó levelezése Esterházy József gróffal) alapján a 18. századi tatai paraszti-földműves telepítés módja és ideje a korábbi szakirodalmi feldolgozáson túlmutatóan pontosításra kerüljön, ezzel hozzájárulva nemcsak az uradalom, hanem a város újránépesítésének folyamatához is.

Telepítés folyamatára egy újonnan feltárt forrás, egy számadáskönyvi részlet is beemelésre került. A kutatás jelenlegi állapotában közelebb kerülünk a 18. századi telepítési gyakorlatokhoz, és a századra jellemző migrációs folyamatokhoz.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 25.

Szmodis Borbála (*hallgató, ELTE BTK*)

Szezonalitás és életkorok az első házasságkötéskor Szomód településen a 18–19. században

Előadásom Szomód település házasságkötéseivel foglalkozik két szempont, a szezonális és az első házasságukat kötő menyasszonyok és vőlegények életkora alapján. A forrásbázist a település katolikus és református házassági anyakönyvei jelentették, azonban az esettanulmányok elkészítéséhez a többi anyakönyvtípus, illetve az Esterházy család kegyúri iratai is segítségemre voltak.

Előadásomban kifejtésre kerül, hogy a szomódi házasságkötések nagy arányban a hagyományos szezonális szerinti mentek végbe, kivételt az adventi tilalmi időszak be nem tartása jelentett. A katolikusok életkorai az első házasságkötéskor megegyeztek a Hajnal-tézis szerint Európa keleti felének jellemzőivel, a reformátusoké azonban meglepő módon néhány évvel magasabb volt.

Az előadást két mikrotörténeti esettanulmány egészíti ki.

Tudományos Műhelyek Komárom-Esztergom Vármegyében XIII.
Március 25.

Bognár Péter (*Kuny Domokos Múzeum*)

Tóvárosi előjárók (1833–1848) – Egy mezőváros képviselő-testülete és elitje a reformkorban

Az elmúlt évtizedek magyar várostörténeti kutatásai egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a mezővárosokra. Bár országosan elismert politikai jogokkal csupán a szabad királyi városok polgárai rendelkeztek, a földesurak tulajdonában álló mezővárosok lakosai is rendelkeztek polgári öntudattal, sőt egyes települések komolyabb önkormányzatisággal is.

Előadásomban Tóváros mezőváros 1833 és 1848 között keletkezett jegyzőkönyvei alapján igyekszem rekonstruálni a település előjáróságának működését, és meghatározni az abban résztvevő személyek társadalmi helyzetét. Bemutatásra kerül a bíróválasztás menete, az előjárók tevékenységi köre, és a városvezetéshez kapcsolódó különböző konfliktusok is.